

Forum MNE

Servisno učenje u Crnoj Gori

VLADA CRNE GORE
MINISTARSTVO SPORTA

Fakultet Vizuelnih Umjetnosti

Servisno učenje u Crnoj Gori

Podgorica, oktobar 2018.

Naziv publikacije: Servisno učenje u Crnoj Gori

Izdavač: Forum MNE

Za izdavača: Elvira Hadžibegović Bubanja

Autori: Anđela Jakšić-Stojanović
Mehmed Đečević
Jelena Fuštić

Štampa: Promotive, Podgorica

Tiraž: 500 primjeraka

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9920-0-2
COBISS.CG-ID 36808464

SADRŽAJ

1. Visoko obrazovanje i izazovi XXI vijeka
2. Pojam servisnog učenja
 - 2.1. Pedagoški pristupi zasnovani na konceptu servisnog učenja
 - 2.2. Ključne uloge u procesu servisnog učenja
 - 2.3. Uloga studenata u procesu servisnog učenja
3. Razvoj projekta servisnog učenja
4. Realizacija projekta Servisno učenje u Crnoj Gori
5. Prednosti servisnog učenja kao oblika rada sa zajednicama
6. Prepreke i otpori tokom realizacije projekta servisnog učenja
7. Naš osvrt

Dragi čitaoci,

Pred vama se nalazi priručnik koji je nastao u okviru projekta „Servisno učenje“, čija je realizacija trajala od septembra 2017. do februara 2019. godine. Cilj projekta je da doprinese uvođenju koncepta servisnog učenja u obrazovni sistem Crne Gore.

Servisno učenje je način učenja koji doprinosi boljem usvajanju znanja iz oblasti uključenih u nastavni plan, ali istovremeno pomaže razvoju lokalne zajednice. Kroz servisno učenje mladi ljudi imaju priliku da na konkretan način primijene znanje stečeno kroz formalno obrazovanje i da, razvijajući sopstvene ideje, doprinesu jačanju svojih kapaciteta.

Koncept servisnog učenja, iako jako uspješan u mnogim zemljama, nedovoljno je zastupljen u Crnoj Gori, te samim tim još uvijek predstavlja nepoznanicu široj javnosti. Upravo iz tog razloga, a imajući u vidu izvanredne rezultate koje je pomenuti projekat dao, je i nastao ovaj priručnik. Projekat je sproveden u saradnji sa Fakultetom političkih nauka Univerziteta Crne Gore, Fakultetom vizuelnih umjetnosti Univerziteta Mediteran i Ministarstvom sporta.

Tokom sprovođenja istraživanja, razvoja i realizacije projekata, studenti su za mentore imali profesore sa partnerskih fakulteta koji su se, osim što su im pružali podršku, postarali da njihov trud bude vrednovan u sistemu formalnog obrazovanja. Kao predstavnici prvih obrazovnih institucija u Crnoj Gori koji su se bavili konceptom servisnog učenja, ovaj priručnik sadrži njihovo

viđenje istog, kao i preporuke i sugestije za sve one koji će ubuduće biti u njihovoj ulozi.

Za kraj, pripremili smo vam i iskustva i rezultate angažmana naših srednjoškolaca i studenata koji su učestvovali u projektu, kao i njihovo viđenje koncepta servisnog učenja.

U nadi da će vam sadržaj ovog priručnika biti koristan, interesantan i inspirativan za vaš angažman u sprovođenju servisnog učenja,

Srdačno vas pozdravljam,

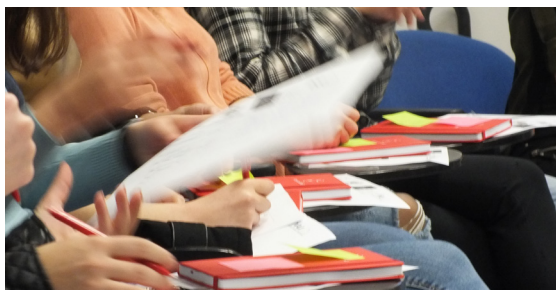
Elvira Hadžibegović Bubanja
Izvršna direktorka
Forum MNE

1. Visoko obrazovanje i izazovi XXI vijeka

U periodu globalizacije poslovanja, industrijalizacije, digitalizacije itd. visokoobrazovni sistemi širom svijeta se suočavaju sa velikim izazovima, a visokoobrazovne institucije osmišljavaju različite strategije i taktike kako bi ostvarile ključne obrazovne ciljeve i stvorile konkurentan sistem koji može da odgovori izazovima savremenog tržišta rada. Poseban značaj svakako imaju ciljevi obrazovanja koje je definisao UNESCO¹, a koji, čini se više nego ikad, opisuju suštinu obrazovnog procesa, koja se može podvesti pod krilaticu-

“učim da znam, učim da radim, učim da živim i budem dio zajednice”.

U posljednjoj deceniji, posebno na značaju dobija dio koji se odnosi na učenje u zajednici (i dodali bi smo - učenje od zajednice), pa stoga ne čudi što su mnoge obrazovne politike širom svijeta i brojne prestižne visokoobrazovne institucije veliku pažnju posvetile upravo konceptu servisnog učenja.

2. Pojam servisnog učenja

Postoje mnoge definicije koje se odnose na koncept servisnog učenja. Jedna od njih kaže da servisno učenje ili učenje kroz angažman podrazumijeva izgradnju dječijih kompetencija da percipiraju i rješavaju probleme u zajednici prema mogućnostima i uzrastu. Akcenat je stavljen na učenje van učionice, odnosno na povezivanje između znanja koja se stiču u okviru formalnog obrazovnog procesa i iskustava stečenih kroz rad u zajednici.

Ono što je bitno jeste snažna veza između sadržaja nastavnog plana i programa i servisa koje učenici mogu pružiti u zajednici, odnosno između ishoda učenja i rješavanja problema u zajednici.

Važno je naglasiti razliku između procesa servisnog učenja i volontiranja ili samo servisa u zajednici. Naime, u procesu servisnog učenja, učenje i servis su namjenski naglašeni.

1. Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu

Mladi koji su uključeni u proces servisnog učenja nesamo da obezbjeđuju direktan servis zajednici, već i uče o kontekstu u okviru kojeg je servis pružen, uočavaju veze između servisa i ciljeva i ishoda učenja definisanih nastavnim planom i programom i o svojoj ulozi aktivnih građana društva.

Koncept servisnog učenja odlikuje i činjenica da, umjesto pasivnih primalaca informacija, studenti - učenici postaju aktivni učesnici u procesu učenja, pa samim tim stiču i visok stepen znanja, vještina i kompetencija. Akcenat je svakako na servisu ili usluzi koji učenik pruža zajednici i bez toga ne možemo govoriti o servisnom učenju.

Često se dovodi u pitanje i razlika između klasične prakse, odnosno praktične nastave, i koncepta servisnog učenja. Naime, prilikom realizacije praktične nastave studenti usvajaju praktična znanja, vještine i kompetencije, dok u procesu servisnog učenja stečena praktična znanja, vještine i kompetencije dobijaju novu dimenziju jer se realizacijom planiranih aktivnosti rješava i neka potreba, odnosno problem u zajednici. Osim studenata i nastavnog osoblja, nezaobilazni partneri za realizaciju aktivnosti su roditelji, organizacije civilnog društva, biznis sektor, donosioci odluka...

2.1. Pedagoški pristupi zasnovani na konceptu servisnog učenja

Neki od ključnih izazova i pitanja koja se nameću ne samo visokoobrazovnim institucijama, nego i kreatorima obrazovnih politika, su: Koje pedagoške metode i tehnike mogu na najbolji način doprinijeti boljoj pripremi studenata za potrebe savremenog tržišta rada?, Kako povezati visokoobrazovni sistem sa kulturnom, socijalnom i ekonomskom dimenzijom društva?, Da li su univerziteti jedini izvori znanja?, Kakva je uloga zajednice u obrazovanju i na koji način ona može doprinijeti unapređenju kvaliteta visokoobrazovnog procesa? Bez obzira na kulturološke, istorijske, ekonomske i druge razlike u društvima u kojima funkcionišu visokoobrazovni sistemi, čini se da su svi oni prilično slično definisali ključne ciljeve visokoobrazovnog procesa.

To su:

- Kontinuirano unapređenje obrazovnog procesa
- Unapređenje nastavnih planova i programa i njihovo kontinuirano usklađivanje sa potrebama tržišta rada
- Uvođenje prakse u kurikulum
- Modernizacija uslova rada
- Podsticanje programa cjeloživotnog obrazovanja
- Podrška kontinuiranom usavršavanju akademskog osoblja
- Jačanje društvene uloge obrazovnog procesa
- Jačanje veze između visokog obrazovanja i zajednice u kojoj ona funkcioniše itd.
- Pedagoški pristupi zasnovani na konceptu servisnog učenja u fokus stavljaju ideju da zajednica i društveni angažman mogu biti inovativno sredstvo za sticanje znanja, vještina i kompetencija, pri čemu je akcenat stavljen na saradnju i kolektivno učešće u realizaciji aktivnosti, a ne na pojedinačne altruističke inicijative.

Ovaj pristup promoviše:

- Sveobuhvatno, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje koje ima za cilj povezivanje akademske izvrsnosti sa angažovanjem u zajednici;
- Aktivnu ulogu studenata u svim fazama realizacije projekta - počev od planiranja, preko realizacije i evaluacije projekta;
- Promjenu uloga u obrazovnom procesu - umjesto nastavnika, glavnu ulogu u cjelokupnom procesu sprovođenja projekta imaju upravo studenti;
- Povezivanje teorije koja se stiče u formalnom obrazovnom procesu i prakse koja se stiče kroz rad u i sa zajednicom.
- Mnoga istraživanja koja su objavljena u naučnim publikacijama (IARSLCE, RIDAS) govore u prilog tome da postoje brojni benefiti primjene ovog koncepta kao što su:
 - Veći stepen znanja, vještina i kompetencija studenata
 - Bolja pripremljenost za potrebe tržišta rada
 - Razvijena svijest o društvenim i etičkim pitanjima i problemima
 - Razvijenije socijalne i kulturne kompetencije
 - Veći stepen komunikativnosti i druželjubivosti
 - Veći stepen empatije itd.

2.2. Ključne uloge u procesu servisnog učenja

Servisno učenje je po definiciji aktivno i iskustveno. Samim tim su studenti ključni učesnici u projektima servisnog učenja u svim fazama realizacije.

Značajnu ulogu u projektima koji slijede koncept servisnog učenja svakako imaju nastavnici, tj. edukatori, koji imaju ulogu posmatrača, trenera, mentora koji nadgleda, usmjerava, savjetuje, motiviše, prati, kontroliše itd. i na taj način studentima, kao nosiocima projekta, pomaže da maksimalno iskoriste svoja znanja, vještine i kompetencije.

Takođe, ne treba zaboraviti ni menadžere visokoobrazovnih institucija koji imaju izuzetno važnu ulogu posebno kada je u pitanju uspostavljanje partnerstava sa vladinim ili nevladinim organizacijama i civilnim sektorom, predstavljanje pedagoških ciljeva koncepta servisnog učenja, razvijanje komunikacionih mehanizama unutar same institucije kao i izvan nje, obezbjeđenje uslova za postizanje održivosti projektnih aktivnosti itd.

2.3. Uloga studenata u procesu servisnog učenja

Kada je u pitanju uloga studenata u procesu servisnog učenja, već smo istakli da je ta uloga - ključna. Međutim, iako brojne relevantne međunarodne organizacije, nacionalna zakonodavstva i visokoobrazovne institucije u najrazvijenijim zemljama svijeta često identifikuju koncept servisnog učenja kao jedan od glavnih ciljeva bilo kog obrazovnog sistema, mora se priznati da i dalje postoje oni koji na ovaj koncept gledaju sumnjičavo i sa određenom dozom nepovjerenja i skepse, pa čak ponekad i straha i panike, upravo zbog činjenice da ključni protagonisti u obrazovnom sistemu postaju upravo studenti. Istovremeno, nastavnici se prilično teško opredjeljuju za napuštanje "tradicionalnog" načina rada - u kojem su oni davaoci, a studenti primaoci znanja, i usvajanje novih nastavnih praksi, a veoma često se dešava i da nemaju institucionalnu podršku. Upravo činjenica da studenti aktivno učestvuju u svim fazama realizacije projekta doprinosi razvoju menadžerskih i liderskih vještina, savladavanju organizacionih i komunikacionih strategija, razvoju tzv. "mekih vještina", kao i društvenih i kulturnih kompetencija. U procesu servisnog učenja fokus je stavljen upravo na ranije pomenute ciljeve obrazovanja definisane od strane UNESCO-a.

•Učim da znam (eng. learn to know). Prilikom suočavanja sa određenim problemima u društvu, a tokom realizacije projekta, studenti i učenici analiziraju fenomene i pojave, razvijaju kritičko mišljenje, uče da

se prilagođavaju neočekivanim okolnostima, osmišljavaju strategije i taktike za rješavanje problema. Za razliku od tradicionalnog koncepta, oni uče kroz rad, iskustvo, sopstvene ispravne ili pogrešne postupke, pa je stečeno znanje samim tim mnogo kompleksnije, temeljnije i svrsishodnije .

- **Učim da radim (eng. learn to do).** U realizaciji projekata koji funkcionišu po sistemu servisnog učenja, učenici i studenti realizuju širok spektar aktivnosti, što omogućava interdisciplinarni pristup u rješavanju problema. *Realizujući različite aktivnosti koje pripadaju različitim oblastima nauke i umjetnosti, oni zapravo uče da znanja stečena u formalnom sistemu obrazovanja, povežu i primijene, čime njihovo znanje dobija jednu potpuno novu dimenziju- ono postaje primjenjivo i upotrebljivo što u krajnjem i jeste jedan od vitalnih ciljeva obrazovnog procesa.*

- **Učim da živim (eng. learn to be).** Realizacija aktivnosti servisnog učenja jača samopouzdanje studenata i motivaciju, a takođe ih podstiče da se uhvate u koštac sa problemima i uspješno ih riješe.

- **Učim da budem dio zajednice (eng. learn to live together).** Zahvaljujući činjenici da studenti u toku realizacije pro-

jekta saraduju sa ljudima koji pripadaju različitim društvenim, socijalnim, kulturnim i drugim grupama, neosporno je i da uče da poštuju različitosti, uvažavaju tuđa mišljenja, stavove i ubjeđenja, rješavaju konflikte itd.

3. Razvoj projekta servisnog učenja

Razvoj projekta servisnog učenja podrazumijeva pet faza. To su:

- **Motivacija.** U pitanju je prva faza koja se odnosi ne samo na ličnu motivaciju, već i na motivaciju na institucionalnom nivou. U pitanju je jedan od ključnih pokretača u procesu učenja koji, kao takav, igra veliku ulogu u uspješnoj realizaciji istog. Stepenn motivacije učesnika se razlikuje ne samo od projekta do projekta, već i među učesnicima koji realizuju isti projekat.

Veoma često se dešava da je na početku realizacije projekta mali broj učenika i studenata koji je motivisan za njegovu realizaciju, ali kako vrijeme odmiče i projektne aktivnosti se realizuju, obično se broj učesnika, kao i stepen njihove motivacije, povećava.

U tom dijelu važnu ulogu ima nastavnik koji mora osmisliti mehanizme kako bi

povećao stepen motivacije, jer što je taj stepen veći - realizacija projekta će biti uspješnija, a samim tim će se podstaći i njegov kontinuitet i obezbijediti održivost.

- **Analiza potreba, problema itd.**

U ovoj fazi akcenat je stavljen na identifikaciju potreba, problema ili izazova sa kojima se suočava određena grupe. Obično se u ovoj fazi radi situaciona analiza, identifikuje se problem/potreba, identifikuju se faktori koji su doveli do određene situacije, procjenjuje se broj ljudi na koje određeni problem ima uticaj, procjenjuje se obim i ozbiljnost problema itd.

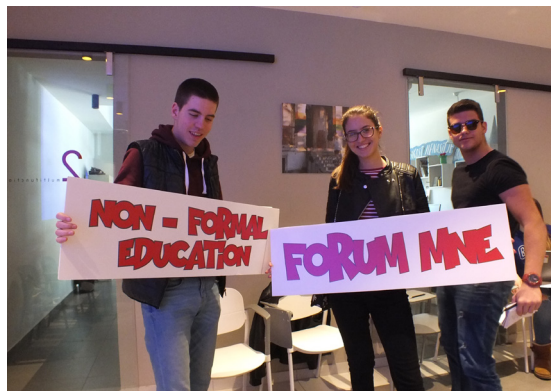
- **Definisanje koncepta projekta i planiranje.** U pitanju je takođe izuzetno važna faza koja podrazumijeva definisanje ciljeva projekta, ciljnih grupa, osmišljavanje i definisanje ključnih aktivnosti koje će biti realizovane, preciziranje lokacija, pripremu vremenskog plana, raspodjelu uloga i odgovornosti, definisanje resursa itd.

- **Implementacija.** U toku ove faze realizuju se sve planirane aktivnosti u skladu sa definisanim konceptom projekta. Ono što je bitno istaći jeste činjenica da je ponekad, zbog raznih nepredviđenih i neplaniranih aktivnosti, neophodno revidirati projektni koncept u cilju njegove uspješnije realizacije.

- **Završetak projekta i evaluacija.**

Iako završna faza realizacije projekta, ona ima izuzetan značaj. U ovoj fazi se sumiraju rezultati projekta, evaluiraju se sprovedene aktivnosti, izvode se zaključci, obezbjeđuje se kontinuitet i multiplikovanje efekata projekta. Evaluacija, iako ovdje navedena u okviru završne faze, predstavlja proces koji se može, i preporučljivo ga je, vršiti tokom cijelog trajanja projekta.

Značajan dio predstavlja proces refleksije koji se često opisuje kao “srce projekta servisnog učenja”, a koji predstavlja svjesno razmišljanje nastavnika i učenika o očekivanjima i iskustvima- stalno sa ciljem povezivanja angažmana i učenja.

Refleksija se sprovodi u kontinuitetu i to prije, tokom i poslije sprovođenja projekta, odnosno aktivnosti servisnog učenja. Postoje različite metode refleksije i to: autobiografsko pisanje; pisanje pisma; žurnalističko pisanje; fokusirane grupe, grupna diskusija i razgovori u grupi; razgovori u parovima; intervjui; pravljenje skica, slika, crteža; pozorište ples i igre; fotografije, snimci; internet stranice; refleksija “vremenske kutije” itd.

4. Realizacija projekta *Servisno učenje u Crnoj Gori*

Projekat *Servisno učenje* je, u Crnoj Gori, realizovan zahvaljujući NVO Forum MNE, kao i zahvaljujući partnerima u projektu:

Direktoratu za mlade (Ministarstvo sporta), Fakultetu političkih nauka Univerziteta Crne Gore (Studijski program za socijalnu politiku i socijalni rad), te Fakultetu vizuelnih umjetnosti Univerziteta "Mediterran". Tim Foruma MNE je odabrao profesore koji su ocijenjeni kao kompetentni da motivišu studente za učešće u projektu i da im pružaju mentorsku podršku tokom realizacije projektnih aktivnosti. Nosioci projekta su bili studenti pomenutih fakulteta, kao i grupa srednjoškolaca koji su ravnopravno učestvovali u svim segmentima projekta.

Cijeneći da je za uspješnu realizaciju projekata koji počivaju na konceptu servisnog učenja od izuzetnog značaja visoka motivisanost samih učesnika za rad, predavači/mentori su, prilikom odabira budućih učesnika projekta, studentima ukratko predstavili ideju servisnog učenja, kao i obaveze koje bi na sebe preuzeli

oni studenti koji iskažu želju da u projektu učestvuju. Studenti su, okvirno, upoznati i sa trajanjem projekta, kao i sa vremenom koje bi morali da izdvoje za projektne aktivnosti, što će se pokazati značajnim prilikom usklađivanja angažmana studenata na projektu sa njihovim drugim obavezama (priprema ispita, praćenje predavanja itd.)

S obzirom na činjenicu da servisno učenje podrazumijeva zahtjevan angažman studenata u radu sa zajednicama, kao i na to da je studentsko usavršavanje kroz ovaj vid prakse novitet na crnogorskom prostoru, predstavnici Foruma MNE su, na početku realizacije projekta, održali inicijalnu obuku namijenjenu studentima, odnosno učesnicima u projektu. Na ovoj radionici je podrobno predstavljen koncept servisnog učenja, kao i svi detalji od značaja za projekat.

Takođe, definisana su očekivanja vezana za rokove, buduće studentske aktivnosti, obaveze itd. Precizno upoznavanje studenata sa projektom, u ovoj fazi, bilo je veoma značajno – ne samo sa edukativne strane, već i zbog relaksacije studenata povodom očekivanja koja su sami imali od angažmana na ovako značajnom projektu. Studenti su dobili dovoljno informacija da mogu prosuditi koliko će im učestvovanje u projektu biti zahtjevno, te da, u skladu sa time, mogu planirati studentske i druge obaveze. Saznanje da će projektne aktivnosti biti moguće uklopiti u ostale studentske aktivnosti, kao i

pojašnjavanje u vezi bodovanja dobijena od strane mentora, dodatno su ojačali motivaciju studenata da uzmu učešće u projektu. S obzirom da je priroda servisnog učenja takva da ono, dijelom, predstavlja (i omogućuje) studentsku praksu, opravdana su bila rana očekivanja studenata da budu informisani - na koji način će njihov angažman u projektu biti uvažan od strane mentora, prilikom ocjenjivanja?

Za mentore, ovdje se otvara pitanje: koji su to predmeti koji se, kao obavezni, izučavaju na fakultetima, a u okviru kojih bi se studentske aktivnosti na projektu mogle vrednovati tako da utiču na konačnu ocjenu?

Mentor sa Fakulteta političkih nauka (Socijalni rad i socijalna politika) se, prilikom odabira ovih predmeta, upravljao prema dva kriterijuma: formalnom (u smislu da angažman na projektu zahtijeva praktično angažovanje studenta) i sadržinskom (fakat da je metodika rada koju podržava servisno učenje – rad sa zajednicama). Tako je

izbor, kada su u pitanju studenti socijalnog rada, pao na dva predmeta: Socijalnu politiku u praksi i Socijalni rad u zajednici. Prvi predmet zadovoljava formalni kriterijum, budući da su u okviru ovog predmeta studenti i inače obavezni da obave praktične aktivnosti u nevladinom sektoru.

Drugi predmet je bio bliži sadržinskom kriterijumu, budući da na ovom predmetu, na Fakultetu političkih nauka, studenti izučavaju teoriju i bazičnu strukturu upravo onog pristupa korisnicima na kome počiva servisno učenje: rada sa zajednicama.

Kada je u pitanju priznavanje studentskih aktivnosti na projektu kao dijela angažmana koji učestvuje u konačnoj ocjeni iz navedenih predmeta, mentor je nastojao da uvaži specifičnosti kurikuluma oba selektovana predmeta. Uvažavajući činjenicu da je učešće u projektu servisnog učenja višemjesečni proces, te da, kao takvo, po pitanju studentskog angažman, truda i izdvojenog vremena prevazilazi one aktivnosti u nevladinom sektoru koje su obavezne na predmetu Socijalna politika u praksi, mentor je svim studentima koji su ozbiljno pristupili projektnim aktivnostima upisao najviši iznos bodova koji ovaj dio prakse nosi. Osim toga, ovi studenti su oslobođeni onog dijela posjeta drugim ustanovama i institucijama, inače obaveznih na Socijalnoj politici u praksi, koji predviđa rad

sa zajednicama, sve to uz priznate bodove.

Kada je u pitanju predmet Socijalni rad u zajednici, na kome je, kurikulumom, dobar dio gradiva opredijeljen za izučavanje koraka koji bi se, u idealnom slučaju, trebali pratiti da bi projekat u zajednici bio uspješan, studenti su oslobođeni svih onih pitanja koja se odnose na ovaj dio gradiva, uz priznat maksimalni broj bodova.

Ovo rješenje se odnosilo na seminarske radove, kolokvijume, kao i na završni ispit i smatrano je adekvatnim, s obzirom da su se studenti angažovani na projektu, tokom radionica koje su vodile predstavnice Foruma MNE, upoznali sa koracima u planiranju intervencije u zajednici čak i detaljnije nego što je to predviđeno kurikulumom iz predmeta Socijalni rad u zajednici. Kada je u pitanju Fakultet vizuelnih umjetnosti, realizacija projektnih aktivnosti se realizovala u okviru predmeta Multimedijalni studio na trećoj godini i predmeta Grafički i Aplikativni programi na drugoj godini studija. Pošto se radi o predmetima koji se odnose isključivo na sticanje praktičnih znanja, vještina i kompetencija, kurikulum predmeta je usklađen sa realizacijom

projekta Servisno učenje, pa su stoga sve realizovane aktivnosti studenata bile bodovane u onoj mjeri u kojoj je to definisano info listom predmeta (praktični rad), a sam stepen uključenosti studenta u realizaciju projektnih aktivnosti imao je značajan uticaj na formiranje završne ocjene studenata iz pomenutih predmeta, imajući na umu da je u mnogo značajnijoj mjeri razvio vještine i kompetencije studenata koje nisu obuhvaćene kurikulumom pojedinih predmeta.

Tokom prvog seminara, učesnici u projektu su podijeljeni u grupe kroz koje će artikulirati napore usmjerene ka rješavanju problema pojedinih zajednica. U skladu sa idejom da studenti Socijalnog rada i studenti Fakulteta vizuelnih umjetnosti mogu lijepo dopunjavati jedni druge tokom istraživanja i realizacije projektnih aktivnosti, formirani su mješoviti timovi. Odnosno, činjenica da su studenti političkih nauka (Socijalni rad i socijalna politika) tokom formalnog obrazovanja već stekli osnovna znanja iz metodologije istraživanja u društvenim naukama, kao i očekivanje da će studenti Fakulteta vizuelnih umjetnosti biti vješti u osmišljavanju estetske komponente mogućih aktivnosti, preporučili su formiranje mješovitih grupa, koje su sačinjavali studenti oba fakulteta. Nakon što su grupe formirane, svaka od njih je dodijeljena jednom od dvoje mentora angažovanih na projektu, čiji će zadatak biti da podržavaju, savjetuju i prate rad svojih grupa tokom čitavog trajanja projekta. Na kraju, svaka grupa je odabrala po jednog

člana – predstavnika, koji će biti zadužen za direktnu komunikaciju sa mentorom.

Daljim radionicama, koje su vodile predstavnice Foruma MNE, bila je predviđena razrada konkretnih planova aktivnosti u zajednici, za svaku grupu učesnika. Konkretno: bilo je potrebno, za svaku grupu, definisati ciljnu grupu, precizirati cilj aktivnosti u zajednici, odrediti vremenski okvir u kome bi aktivnosti bile sprovedene i procijeniti budžet kojim bi se obezbijedio materijal neophodan za rad. Zajednice koje su odabrane za sprovođenje projekata uglavnom su bile one koje su u crnogorskom društvu marginalizovane kada je u pitanju ispoljavanje socijalnih problema (djeca koja su pripadnici romske populacije na Vrelima, zavisnici koji su u procesu rehabilitacije i resocijalizacije (Kakaricka gora), migranti, tražioci azila), mladi, školske zajednice... Da bi aktivnosti u zajednici svake grupe bila adekvatno usmjerena, bilo je važno pitati pripadnike ciljnih grupi: koje su njihove urgentne potrebe, koje bi, barem dijelom, mogle biti zadovoljene raspoloživim projekt-nim resursima? Metodologija istraživanja, pomoću koje je trebalo doći do odgovora na ovo pitanje, bila je sadržaj detaljne obuke koju su sprovele predstavnice Foruma MNE, kao i prvog bloka mentorskih sastanaka sa grupama studenata: dok su predstavnice

Foruma MNE upoznale studente sa pojedinim metodama i tehnikama relevantnim za istraživanje zajednica, dotle se na mentorskim sastancima radilo prevashodno na oblikovanju samog istraživačkog instrumenta s kojim će se ići na teren. Radi lakše koordinacije, sastanci su održavani u prostorijama fakulteta, u terminima kada su mentori/predavači i studenti najmanje opterećeni obavezama. Metode i tehnike koje su korišćene da bi se od pripadnika relevantnih zajednica dobilo mišljenje o razmatranim problemima uključivale su one metode koje se i inače koriste u društveno – humanističkim naukama: intervju, upitnik, posmatranje, sociometrijski postupak. Kroz blok mentorskih sastanaka, konačno su uobličeni mjerni instrumenti s kojima su studenti mogli ići na teren i uraditi istraživački dio projekta, odnosno – targetirati urgentne potrebe i probleme i to putem komunikacije sa pripadnicima odabranih zajednica.

Nakon što je završeno sa istraživačkim dijelom projektnih aktivnosti, održana je nova serija radionica, na kojoj je svaka od grupa razradila detaljan plan aktivnosti u zajednici. Zahvaljujući poštovanju metodologije rada na projektima servisnog učenja, uz punu svijest o značaju pridržavanja definisanih rokova, te o važnosti poštovanja cilja aktivnosti kao vodilje samih projektnih aktivnosti, učesnici su, najvećim dijelom, uspješno realizovali predviđene aktivnosti. S obzirom da je koncept servisnog učenja

nedovoljno zastupljen u našem društvenom i obrazovnom ambijentu, cijenimo da bi bilo uputno izložiti neka zapažanja mentora o prednostima i nedostacima ovog oblika učenja i rada sa zajednicama u društvenom okviru u kome je čitav projekat realizovan, te su impresije mentora date u nastavku.

Prednosti servisnog učenja kao oblika studentske prakse:

1) S obzirom da praksa u obrazovnim kurikulumima, na fakultetima u Crnoj Gori, tek dobija mjesto koje joj pripada, teško je precijeniti značaj trenutka u kome se projekat servisnog učenja pojavio kao mogućnost dopunjavanja studentske prakse.

Kako je jedan od ciljeva nedavno implementirane reforme nastavnih planova na Univerzitetu Crne Gore bio taj da se osnaže upravo praktične aktivnosti studenata, projekat servisnog učenja je došao u pravom trenutku te se možemo samo nadati da će i buduće generacije studenata imati mogućnost da, putem sličnih projekata, stiču praktična iskustva. Posebno cijenimo to što su za projekat, kao partnerske strane, odabrani oni fakulteti na kojima se i inače posebno uvažava (i izučava) rad sa zajednicama, te je ovakav oblik prakse za stu-

dente sjajna dopuna znanja koja stiču na fakultetu, ali i velika prilika da se angažuju i osjete kako izgleda dugotrajni rad sa zajednicama na terenu. Sav studentski angažman tokom trajanja projekta je, kako zahtijeva metodologija servisnog učenja, vrednovan od strane mentora i s posebnom težinom je učestvovao u formiranju ocjena iz onih predmeta koji se tiču rada sa zajednicama ili obavezne studentke prakse.

2) Projekat servisnog učenja je, barem kada je u pitanju rad sa zajednicama, prevazišao do sada postojeće kapacitete angažovanih univerzitetskih jedinica da studentima ponude dugoročnu praksu. Iako su se studenti, tokom klasične nastave, već sreli sa značajnim dijelom koncepata i premisa na kojima počiva servisno učenje, mogućnost koju su, zahvaljujući ovom projektu, dobili studenti - da istražuju potrebe zajednica, da lično razrađuju planove intervencije u zajednicama i da ih (ove planove), na kraju, de facto implementiraju - značajno su prevazišle obim praktičnih aktivnosti koji fakulteti nude studentima u okviru regularne nastave, kako u smislu sadržajnosti, tako i u smislu temporarnosti praktičnih aktivnosti.

3) U vezi sa prethodno rečenim, radionice koje su vodile predstavnice Foruma MNE, na kojima je prezentovan koncept servisnog učenja, obuhvatile su značajan dio tema koje su suštinski vezane za logistiku i metodiku rada sa zajednicama, uključujući i aktivnosti kao što su pisanje projekata, fundraising itd. O svemu ovome studenti imaju priliku da slušaju i na fakultetima ali je približavanje ovog dijela nastavne materije putem servisnog učenja studen-

tima olakšano, zbog višednevne i detaljne posvećenosti planiranju projektnih aktivnosti, što klasična nastava teško da dozvoljava, a servisno učenje upravo predviđa.

4) Servisno učenje omogućava ambicioznijim studentima da, na putu profesionalne izgradnje, pruže i uzmu više od onoga što im nudi standardni nastavni proces.

Ono omogućava studentima da, već tokom sudija, osjete gdje se nalaze na putu stručnog razvoja, odnosno: koji su njihovi kvaliteti kao budućih stručnjaka, a koje su to stvari na kojima bi trebalo još da porade.

Omogućava im i da, na istom putu, osjete lične afinitete, sposobnost i spremnost za timski rad, kooperaciju itd. Ovo je omogućeno zahvaljujući kontinuiranom i predanom vođenju radionica i edukacije (rad u grupama), kao i zahvaljujući intenzivnom, konsultativnom radu sa mentorima. Kao takvo, servisno učenje dopunjuje klasični nastavni proces, ostavljajući prostor da ambiciozniji studenti iskažu svoje potencijale i van onih obaveza koje inače imaju na fakultetu.

5. Prednosti servisnog učenja kao oblika rada sa zajednicama:

1) Ovaj model rada je, osim za studente, veoma koristan i za zajednice koje se, u našim društvenim okvirima, suočavaju sa bilo kojim od problema iz oblasti socijalnog života. Naime, sve zajednice, uključujući i one koje se, u datim društvenim okvirima, mogu smatrati deprivilegovanim i vulnerabilnim, mogu biti targetirane kao mjesta intervencije aktivnosti predviđenih servisnim

učnjem. Problemi ovih zajednica nekad ostaju neprepoznati, a njihov obim se često potcjenjuje, pa je posebno značajno to što je na detekciji i pokušaju prevazilaženja problema angažovan mlad, energičan i izuzetno motivisan studentski kadar.

2) I više od navedenog: servisno učenje počiva na duboko humanističkoj premisi o značaju infrastrukture za razvoj ljudskih kapaciteta, kao i za prevenciju i sanaciju socijalnih problema ranjivih zajednica.

U tom smislu, neprocjenjiv doprinos koncepta servisnog učenja u radu sa zajednicama je u tome što je metodologijom servisnog učenja predviđeno da, kao rezultat projekta, budu produkovani ili poboljšani razni artefakti od kojih će targetirane zajednice imati koristi ne samo tokom trajanja projekta, već i dugoročno.

Rezultati takvih aktivnosti grupa angažovanih na našem projektu su, između ostalog: zvučni zapis ispovijesti bivšeg zavisnika od psihoaktivnih supstanci, priručnik za nastavnike na temu adekvatne komunikacije sa učenicima, uređenje sportskog igrališta

koje koriste uglavnom djeca romske etničke pripadnosti i izbjegla lica nastanjena u rubnoj oblasti Podgorice, flajeri i naljepnice koja upozoravaju na važnost poštovanja saobraćajnih propisa, uređen klub u školi...

6. Prepreke i otpori tokom realizacije projekta servisnog učenja:

1) Koncept servisnog učenja je nedovoljno zastupljen u crnogorskom obrazovanju, te je bilo očekivano da se, tokom realizacije projekta, jave izvjesni otpori. Ono što nas raduje je činjenica da, ma koliko ove okolnosti mogle usporiti pojedine segmente programskih aktivnosti, nijedna od njih se nije pokazala kao nepremostiva prepreka i nijedna od njih nije mogla dovesti u pitanje samu svrhovitost projekta. Stoga, o otežavajućim okolnostima koje su pratile projekat, možemo govoriti više kao o smetnjama, nego kao o stvarnim preprekama. Neke od takvih smetnji su bile:

a) **Dugo čekanje na dostavljanje pojedinih odobrenja i dozvola** od strane nadležnih organa. Ova okolnost je posebno remetila dinamiku onih grupa koje su planirale da intervenišu u školama ili da vrše aktivnosti u oblasti uređenja prostora. Iako su nadležna ministarstva i opštinski organi inicijalno iskazali spremnost da podrže projekat davanjem potrebnih saglasnosti, bilo je potrebno puno vremena i upornosti da bi se do ovih saglasnosti zaista i doš-

lo. Ova vrsta problema nije bila očekivana i jeste usporila rad pojedinih grupa, ali na kraju su potrebne saglasnosti dobijene i sve aktivnosti su privedene kraju. Cijenimo da se ovaj problem mogao donekle spriječiti unaprijed postignutim obavezivanjem predstavnika nadležnih organa da će odgovoriti u preciziranom roku ili insistiranjem da se o dozvolama i saglasnostima razgovara na sastancima, a ne putem slanja dopisa i telefonskim pozivima. No, kako ova otežavajuća okolnost nije bila očekivana, cijenimo da je ipak najvažnije što je ona na kraju premošćena i što su aktivnosti uspješno realizovane.

b) **Različita motivacija pojedinih članova grupa.** Kako je ranije rečeno, studenti su okvirno od strane mentora/predavača, a detaljno od strane predstavnica Foruma MNE upoznati sa obavezama koje će imati tokom trajanja projekta. Ovo se, zaista, pokazalo kao korisno i najveći dio učesnika se revnosno odazivao obavezama. Ipak, jedan (manji) dio studenata je, tokom trajanja projekta, gubio motivaciju ili odustajao od planiranih aktivnosti. Napominjemo da se ovdje radilo o zaista malom broju studenata, čije odsustvo ni na koji način nije moglo ugroziti ni dinamiku ni kvalitet planiranih aktivnosti. Stoga preporučujemo da se ubuduće, već od inicijalnog upoznavanja studenata sa projektom, i još prije selekcije onih studenata koji će postati učesnici u projektu, detaljnije naznače studentske obaveze

i planirana dinamika realizacije istih. Ovo bi se moglo postići gostovanjem predstavni-ka NVO koja nosi projekat (u ovom slučaju je to bio Forum MNE) na predavanjima još prije selekcije kandidata i, stoga, omogućavanjem studentima da već na predstavljaju ideje servisnog učenja nosiocima projekta postave sva pitanja koja se tiču studentskih obaveza u projektnim aktivnostima.

Kako je ovo prvi put da se ovakav projekat realizuje u Crnoj Gori, cijenimo da je osipanje studenata bilo zaista zanemarljivo, te navedenu sugestiju treba shvatiti samo kao labavu preporuku. Osim toga, svakom ko je studirao društvo – humanističke nauke biće poznato da je teško održati učesnike na okupu u bilo kojoj longitudinalnoj aktivnosti (npr: panel studije) te smatramo da problem koji ovdje iznosi-

mo nije moguće do kraja eliminisati. Ipak, poučeni iskustvom u prvoj realizovanoj etapi servisnog učenja u našem društvu, bili smo slobodni da damo navedenu sugestiju, kojom zatvaramo ovaj dio teksta.

7. Naš osvrt

Prije nego što je sa projektom započeto smo, kao budući mentori, imali pomiješana osjećanja. Osjećali smo se, svakako, počastvovanim što ćemo biti dio nečega što, u pespektivi, može poboljšati kvalitet života čitavih zajednica. Istovremeno smo osjećali veliku odgovornost, prirodno praćenu strepnjom – što, valjda, i pripada pokretanju nečeg veoma značajnog, velikog ali i novog. Možda najveći dio naših zebnji ticao se pitanja: hoće li studenti biti dovoljno motivisani, kreativni i istrajni da čitav program kvalitetno iznesu? Dodatnu odgovornost nametala je činjenica da je ovo pilot projekat servisnog učenja u Crnoj Gori, te da će naša preguća i rezultati služiti kao vodilja daljim nastojanjima da ovaj koncept učenja i rada u zajednici ustraje.

Na kraju čitavog projekta, za nas, kao za mentore, ali i kao građane koji su svjesni aktuelnih socijalnih i političkih vektora u našem društvu, ostali su, prije svega, osjećaji ponosa i nade.

Pokazalo se, naime, da studentska inventivnost prevazilazi očekivanja koja smo, kao mentori, imali prije početka projekta (a naša očekivanja nisu bila mala), odnosno da se, uz prave ljude i dobru energiju, čak i sa relativno skromnim resursima, može postići puno. Rad sa grupama mladih ljudi, kreativnih dovoljno da osmisle ideju i snažnih dovoljno da je iznesu, bio je iskustvo koje je, barem na momente, ushićivalo.

Trajno, ostali smo sa nadom da je moguće nositi se sa socijalnim problemima kojima obiluje naše društvo.

Projekat servisnog učenja nam je, naime, pokazao koliko su velike zalihe naših potencijala, te koliki je značaj metodike rada koja je u stanju da ove potencijale probudi, angažuje i ciljano artikuliše.

Značaj inicijalne etape servisnog učenja, stoga, vidimo i u prevazilaženju defetizma i pasivnosti, koji našem društvu nisu strani i pozdravljamo sve buduće napore da se naši potencijali, putem sličnih projekata, aktiviraju.

Doc. dr Anđela Jakšić Stojanović, Fakultet vizuelnih umjetnosti Univerziteta Mediteran

dr Mehmed Đečević, Fakultet političkih nauka Univerziteta Crne Gore

Naši dosadašnji uspjesi

Tokom projekta „Servisno učenje“ 45 mladih ljudi su u okviru svojih 9 projekata uradili izvanredne stvari za odabrane zajednice, u isto vrijeme učeći i unapređujući svoje kapacitete. Evo i kako su to postigli:

1. *Informisanje i saradnja* je naziv projekta koji su sprovodili Marko, Milica, Andrej i Iva. Istraživanje, koje su sproveli sa učenicima Gimnazije „Petar I Petrović Njegoš“ u Danilovgradu i podgoričke Gimnazije „Slobodan Škerović“, im je pokazalo da mladi imaju želju za većim angažmanom u van-nastavnim aktivnostima, kao i za pokretanjem zajedničkih akcija čime bi se unaprijedila saradnja pomenutih škola. Konkretno, u anketi u kojoj je učestvovalo 158 ispitanika, samo 13 ispitanika je reklo da su njihovi vršnjaci izuzetno aktivni dok je 90,5% ispitanika izrazilo želju da sarađuju u projektima sa đacima iz drugih škola. Na osnovu toga, zajedno sa svojom ciljnom grupom, organizovali su i sproveli dvije info sesije: jedna se ticala opšte informisanosti mladih, a zaključena je i interaktivnom radionicom, dok je na drugoj bilo riječi o mobilnosti mladih. Uz info sesije, pokrenuta je i instagram stranica Informator mladih, sa ciljem povećanja informisanosti mladih o prilikama koje im se nude što je jedna od potreba identifikovanih tokom sprovođenja istraživanja.

„Kroz informisanje mladih informisali smo i sami sebe, kroz promociju i samo organizovanje događaja unaprijedili smo svoje organizacione i komunikacione vještine.“

Marko, Iva, Andrej i Milica

2. Prevencija narkomanije kod maloljetnih osoba je tema koju je odabrala grupa studenata, na osnovu istraživanja koje su sproveli sa korisnicima psihoaktivnih supstanci koji su smješteni u Javnoj ustanovi za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika psihoaktivnih supstanci na Karickoj gori. Naime, rezultati do kojih su došli ukazuju na to da se zavisnost najčešće razvija u periodu adolescencije, te da je najčešći razlog radoznalost i neinformisanost o posljedicama koje ona nosi. Upravo zbog toga, studenti su sa jednim od bivših korisnika psihoaktivnih supstanci uspostavili saradnju pri čemu je i snimljena njegova ispovijest. On je sa studentima podijelio svoju životnu priču, skrenuvši im pažnju na to koliko je lako dopustiti da budeš uvećen u svijet narkomanije, kao i na to da „samo jednom“ ne postoji. Pomenuti snimak, uz program koji su osmislili, čini prezentaciju koju su sproveli sa učenicima prvog razreda u odabranim školama.

Tokom razgovora sa učenicima, trudili su se da im odgovore na sva pitanja i nedoumice, kao i da ih podstaknu na to da i sami, među svojim vršnjacima, podižu svijest o važnosti ovog problema.

„Projekat je na nas imao zaista pozitivan uticaj, jer smo se našli u situacijama koje su „stvarne“, i u kojima dobrim dijelom od nas zavisi ishod. Ostvarili smo kontakte, razmijenili ideje, uložili trud i eto- ostvarili postavljeni cilj!“

Jovana, Ena, Ermina, Ivana, Goran i Jovan

3. Problem dječijeg prosjačenja u romskoj zajednici je prepoznat od strane grupe studenata koji su, odlučivši da se više pozabave ovom temom, sprovedli svoje istraživanje sa grupom djece na Koniku- Kamp 2. Rezultati, do kojih su došli su pokazali da niko od šesnaest pripadnika romske zajednice ne ide u školu, a starosti su do šesnaest godina. Utvrđeno je postojanje više problema, uključujući postojanje organizovanog prosjačenja, loš socioekonomski status, manjak mogućnosti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena itd. Međutim, kako proces Servisnog učenja odlikuje usklađivanje kapaciteta koje posjeduju studenti i potreba koje su prepoznate u zajednici, ova grupa je prepoznala problem osude okoline kao onaj u čijem bi rješavanju mogli dati svoj doprinos. Cilj njihovih aktivnosti je bio podizanje svijesti okoline o ovom problemu, nudeći im drugačiji, svoj pogled. Upravo tako je i nastala izložba fotografija „Iz drugog ugla“ koja je bila izložena u hotelu Centre Ville, u trajanju od 10- 17. septembra. Tokom sprovođenja istraživanja i projekta studenti su imali podršku Romske organizacije mladih „Koračajte sa nama- Phiren Amenca“ i Centra za socijalni rad u Podgorici, što im je bilo od velike pomoći u kreiranju što realnije slike o problemu kojim se bave.

„Ovaj projekat je konkretno na nas kao pojedince uticao pozitivno, jer smo upoznali ljude koji su važni u ovom polju i koji istinski rade na rješavanju ovog problema. Takođe je pospješio naše komunikativne sposobnosti, konkretno zbog činjenice što je rad na ovom projektu podrazumijevao sastanke, rad u grupi, borbu za ideale.“ „Smatram da smo se uhvatili u koštac sa ozbiljnim problemom čije rješavanje zahtijeva institucionalnu podršku. Međutim, smatramo da smo dali značajan doprinos podizanju svijesti stanovništva o ovom problemu što predstavlja važan početni korak u njegovom rješavanju.“

Ivana, Saška, Irena, Miloš, Bojana, Tijana,
Matija i Dimitrije

4. Evropa se posljednjih godina suočava sa značajnim prilivom migranata, tražilaca azila. I dok se širom svijeta zagovaraju različite politike kada je u pitanju odnos prema tražiocima azila pa neke zemlje vode politiku zabrane njihovog ulaska u zemlju ili, pak, ograničavanje broja, istraživanja pokazuju da se oni u Crnoj Gori ne zadržavaju dugo: desetak dana u prosjeku. Sa druge strane, tu su i azilanti koji su odlučili da ostanu u privatnim domovima i upravo oni su predstavljali ciljnu grupu naših studenata. Veći nivo inkluzije i kvalitetniji načini provođenja slobodnog vremena su potrebe koje su istakli njihovi ispitanici, na osnovu čega su studenti osmislili i sproveli u djelo projekat pod nazivom „Ovo je naš dom“. Organizovali su radionice edukativnog karaktera koje su za cilj imale upoznavanje djece sa našim jezikom, pravopisom

i kulturom, a zatim su organizovali i sastanke sa nastavnicima u osnovnim školama koju su djeca pohađala. Na sastancima je bilo govora o uključivanju djece u vannastavne aktivnosti, što je za cilj imalo socijalizaciju djece sa vršnjacima. Uslijedila je i organizacija kulturne večeri Kube i Jemena, imajući u vidu da su to zemlje porijekla porodica uključenih u projektu. „Ovo je nešto najljepše što smo uradili, osjećali smo se korisno i jedva smo čekali novi susret. Imali smo predivan tim, još bolju mentorku, a rezultati sve govore. Uspjeli smo!“

Ružica, Anđela, Jovana, Kristina, Tina, Ana
i Ksenija

5. Jačanje kohezije i jednakosti među osnovecima je cilj projekta grupe srednjoškolačica koja je za svoju ciljnu grupu odabrala učenike dva odeljenja Osnovne škole „Sutjeska“. Tokom istraživanja su, pored ostalih, studenti koristili sociometrijski postupak kao metod, što se pokazalo kao vrlo značajno iskustvo, naročito za studente sa Fakulteta političkih nauka. U skladu sa dobijenim rezultatima, razvili su ideju da održe radionice sa dva odeljenja pomenute škole pod nazivom „Njeguimo zajedništvo u učionici“. Tokom radionica je bilo govora o važnosti postojanja timskog duha i poštovanja različitosti u učionici, pri čemu su učenici učestvovali u interaktivnim aktivnostima koje su sve navedeno i dokazale u praksi, u isto vrijeme jačajući povezanost među njima. Imajući u vidu ogroman značaj koji imaju nastavnici kada je riječ o ovoj temi, studenti su napisali i dizajnirali prijedloge za nastavnike sa primjerima aktivnosti koje bi doprinjele jačanju kohezije među učenicima. Studenti su istakli važnost praktičnih vještina koje su stekli razvijajući i sprovodeći ovaj projekat, s obzirom na to da su studenti oba fakulteta dobili šansu da naučeno praktično i primijene. „Razvili smo, takođe, i vještine javnog nastupa, grupne diskusije, kao i mogućnosti da praktična znanja pretvorimo u praksu, i da s tim u vezi uočimo rezultate.“

Dženita, Danica, Nina i Jelena

6. Nikolina, Jovana, Anđela B., Sandra, Ana, Tijana i Anđela R. su, uz pomoć Crvenog krsta Crne Gore, sproveli svoje istraživanje na Koniku, sa grupom djece koji su pripadnici romske populacije, većinski u uzrastu od 12 godina. Kako je cilj bio spoznaja glavnih potreba odabrane ciljne grupe, svoj projekat su osmislili u skladu sa rezultatima koji su ukazivali na nedostatak uređenog prostora za provođenje slobodnog vremena, kao i potreba za postojanjem vannastvanih aktivnosti prilagođenih njihovom uzrastu. U skladu sa tim, studenti su uređili igralište koje se nalazi u njihovoj neposrednoj blizini, a nakon dodatnih konsultacija ugrađen je i koš koji je nedostajao.

Djeci je obezbijedena sportska oprema i materijal za sprovođenje različitih aktivnosti. Došlo je vrijeme i za kreativne trenutke- zajedno sa djecom sprovedene su radionice na različite teme, čime su adresirane potrebe identifikovane istraživanjem.

„ Prvenstveno, naša grupa je kroz ovaj projekat saznala više o pripadnicima romske zajednice, njihovim potrebama, kulturi, a takodje i o drugim grupama koje su učesnici ovog projekta odabrali za svoje ciljne zajednice. Ovaj projekat je značajno doprinio unapređenju naših vještina planiranja aktivnosti, određivanja ciljeva kao i pronalaženju načina prevazilaženja mogućih prepreka.“

Nikolina, Jovana, Anđela B., Sandra, Ana,
Tijana i Anđela R.

7. Problemi u saobraćaju predstavljaju, nažalost, dio naše svakodnevice, što je bio dovoljan razlog Andriji, Marku, Bojani i Sari da upravo to postane predmet njihovog istraživanja. U zajednicima koje su sami targetirali, korišćenje mobilnog telefona pri vožnji i nezaustavljanje vozača na pješačkim prelazima su se pokazali kao najčešći problemi, u skladu sa čime su oni i osmislili svoje aktivnosti. Nakon istraživanja, radili su na osmišljavanju dizajna flajera i naljepnica sa različitim porukama, adresirajući time probleme koje su identifikovali. Uslijedila je i akcija dijeljenja dizajniranog materijala vozačima u odabranim zajednicama. Naljepnice i flajeri sa natpisima „Bači taj telefon!“ i „Uspori, mogli smo da izgineмо!“ su izazvali veliku pažnju i simpatije građana, a naši srednjoškolci se nadaju da neće sve ostati na tome, već da će se u budućnosti osjećati sigurnije prilikom prelaska pješačkih prelaza. „Servisno učenje je jako korisno i pomoglo mi je da uz pomoć mojih vršnjaka ispitamo koji su to problemi u našoj zajednici i da neke od njih riješimo. Stečeno znanje iz ove oblasti može pomoći u nekim drugim predmetima, a isto tako je zanimljivo jer se kroz razne metode posmatraju problemi zajednica.“

Andrija, Marko, Bojana i Sara

8. Kulturne potrebe mladih su bile predmet interesovanja grupe srednjoškolki koje su svojim istraživanjem utvrdile konkretne probleme kao što su: nedovoljna informisanost o postojanju kulturnih sadržaja i visoka cijena karata za pozorišne predstave.

Ipak, utvrđujući drugim dijelom istraživanja, koje je sprovedeno sa predstavnicima Crnogorskog Narodnog pozorišta, da su za srednjoškolce obezbijeđeni značajni popusti, složile su se da se treba fokusirati na problem nedovoljne informisanosti mladih, što je ovo istraživanje i potvrdilo. Organizovale su sastanak sa predstavnicima Crnogorskog

Narodnog Pozorišta, tokom kojeg su diskutovani načini boljeg promovisanja kulturnih sadržaja, kao i veće pristupačnosti istima za mlade ljude. Usvojen je prijedlog da se predstavnici CNP-a obavežu da će svakog mjeseca slati određeni broj besplatnih karata školi (birajući pri tome svakog puta različitu), uz program i naznačene predstave za koje srednjoškolci mogu kupiti karte uz popust. Ono što je uslijedilo jeste kupovina karata koje su bile podijeljene odabranim školama čiji su se učenici, zajedno sa grupom o čijoj je ideji riječ, sastajali u prostorijama Foruma MNE, diskutovali o datoj temi, a zatim i gledali odabranu predstavu.

Osim navedenog, grupa je učestvovala u organizaciji i sprovođenju Večeri besjede, u kojoj je učestvovao veliki, a prisustvovao još veći broj srednjoškolaca, time pokazavši da su mladi ljudi i te kako zainteresovani da sami stvaraju kulturne sadržaje.

„Jako smo srećne što je projekat, na kojem radimo već duže vrijeme, nadograđio nas i uspio da otvori vrata mnogim mladim ljudima za nove šanse i prilike koje do sada nijesu imali. Omogućio nam je da budemo kreativne, da sebi postavimo nove ciljeve, da shvatimo kako treba biti slobodan za realizaciju novih ideja. Za dalji život i rad, ma gdje god bile, ovo će predstavljati nezaboravno iskustvo i korak više ka rješivosti svih problema.“

Mija, Lucija i Milena

9. Aktivizam mladih u Srednjoj stručnoj školi „Sergije Stanić“ je bio predmet istraživanja još jedne grupe srednjoškolki.

Nedovoljna informisanost, ali i nezainteresovanost učenika za učestovanje u različitim vannastavnim aktivnostima, kao i nepovezanost različitih klubova unutar škole su rezultati do kojih su one došle, u skladu sa čime su i osmislile svoje aktivnosti. Tokom radionice sa učenicima pomenute škole bilo je govora o aktuelnim problemima, kako u školi, tako i u njihovoj sredini i kako pomenute pojave utiču na njih. Uslijedile su diskusije o tome kako zamijeniti uloge, odnosno kako oni mogu uticati na rješavanje istih, pri čemu su i osmislili plan budućih aktivnosti. Za početak, započeli su sa pripremama na otvaranju i opremanju kluba u prostorijama škole.

Uspostavljanjem saradnje sa upravom škole i predstavljanjem svoje inicijative, uspjeli su da dobiju prostor, koji su uredili shodno svojim potrebama i željama. Članovi kluba su nastavili sa redovnim sastancima na kojima je bilo govora o raznim mogućnostima aktivnog angažmana u društvu, ali i problemima u školi i zajednici i načinima rješavanja istih.

„Kroz ovaj projekat smo stekle iskustvo organizovanja različitih aktivnosti poput radionica, sastanaka, kupovine potrebnog materijala, uređenja prostora itd. A ono što je za nas posebno značajno jeste iskustvo rada u timu i osjećaj doprinošenja razvoju škole u kojoj učimo.“

Jana, Anja i Suzana

Ovo je tek početak, zamisli koliko nas izvanrednih projekata čeka u budućnosti?

Uključi se i ti.

Jelena Fušić
Koordinatorica projekta
Forum MNE

Sadržaj priručnika je isključiva odgovornost autora i ne odražava ni na koji način stavove partnera i donatora.

Zahvaljujemo se na pruženoj podršci pri sprovođenju projekata sljedećim institucijama i organizacijama:

Crveni krst Crne Gore, Glavni grad Podgorica, Javna ustanova za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju zavisnika od psihoaktivnih supstanci na Kakaričkoj gori, Centar za socijalni rad u Podgorici, Crnogorsko narodno pozorište, Omladinski centar, Hotel Centre Ville, Romska organizacija mladih „Koračajte sa nama - Phiren Amenca“, Gimnazija „Slobodan Škerović“, Srednja građevinsko - geodetska škola „Inž. Marko Radević“, Gimnazija „Petar I Petrović Njegoš“, OŠ „Sutjeska“, Srednja stručna škola „Sergije Stanić“.

